

UCHWAŁA

Dnia 23 maja 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (sprawozdawca)

SSN Anna Owczarek

w sprawie z wniosku Z. J.

przy uczestnictwie E. O.

o ustalenie miejsca pobytu małoletniej W. J.,

oraz z wniosku E. O.

przy uczestnictwie Z. J.

o ograniczenie władzy rodzicielskiej nad małoletnią W. J.,

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym

w dniu 23 maja 2012 r.,

zagadnienia prawnego przedstawionego

przez Sąd Okręgowy

postanowieniem z dnia 23 lutego 2012 r.,

"Czy sprawa z wniosku jednego z rodziców o ustalenie miejsca pobytu dziecka może być rozpoznana łącznie - w składzie jednego sędziego i dwóch ławników ze sprawą z wniosku drugiego z rodziców o ograniczenie władzy rodzicielskiej tego pierwszego nad małoletnim na podstawie art. 107 § 2 k.r.o.?"

podjął uchwałę:

Nie jest dopuszczalne zarządzenie przez sąd połączenia w celu łącznego rozpoznania sprawy z wniosku o ustalenie miejsca pobytu dziecka ze sprawą o ograniczenie władzy rodzicielskiej.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy, po łącznym rozpoznaniu - w składzie jednego sędziego i dwóch ławników - spraw z wniosku Z. J. z udziałem E. O. o ustalenie miejsca pobytu małoletniej W. J. oraz z wniosku E. O. z udziałem Z. J. o pozbawienie go władzy rodzicielskiej nad małoletnią, postanowieniem dnia 30 września 2011 r. oddalił wniosek Z. J. oraz ograniczył jego władzę rodzicielską nad małoletnią do prawa współdecydowania w istotnych sprawach dziecka, dotyczących zasad wychowania, zmiany miejsca stałego pobytu, kierunku i zakresu kształcenia.

Przy rozpoznaniu apelacji Z. J. od tego orzeczenia Sąd Okręgowy powziął poważną wątpliwość prawną, sprowadzającą się do kwestii możliwości łącznego rozpoznania tych spraw i zagadnienie to przedstawił postanowieniem z dnia 23 lutego 2012 r. do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

W ocenie Sądu Okręgowego, za łącznym rozpoznaniem spraw przemawia ich zazębiający się zakres, względy ekonomii procesowej oraz dobro dziecka. Jest to szczególnie widoczne w okolicznościach sprawy, w której spór co do wykonywania władzy rodzicielskiej dotyczy w przeważającej mierze właśnie kwestii ustalenia miejsca stałego pobytu dziecka. Ten spór sprawia, że rodzice nie mogą władzy rodzicielskiej wykonywać wspólnie. Konflikt jest nasilony tak dalece, że gdyby E. O. nie złożyła wniosku o pozbawienie ojca władzy rodzicielskiej, sąd byłby zmuszony wszcząć z urzędu postępowanie w tym przedmiocie na podstawie art. 107 k.r.o. Rozstrzygnięcie o władzy rodzicielskiej sprawia, że nie ma już odrębnego rozstrzygnięcia o istotnej sprawie dziecka, jaką jest ustalenie miejsca jego pobytu, bowiem kwestia ta stanowi integralny element orzeczenia o władzy rodzicielskiej i sposobie jej wykonywania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepisy prawa określające skład sądu mają charakter ustrojowy, a o ich wadze świadczy sankcja nieważności postępowania w wypadku ich naruszenia (art. 379 pkt 4 k.p.c.). Zasadą wynikającą z art. 47 § 1 k.p.c., który ma zastosowanie także w postępowaniu nieprocesowym poprzez odesłanie z art. 13 § 2 k.p.c., jest rozpoznawanie spraw w składzie jednego sędziego. Rozpoznanie sprawy w innym składzie może nastąpić, jeżeli stanowi tak przepis szczególny.

Przepisem takim jest art. 509 k.p.c., wskazujący sprawy rozpoznawane przez sąd w pierwszej instancji w składzie jednego sędziego i dwóch ławników, w tym sprawę o pozbawienie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej. O tym zatem, w jakim składzie sąd rozpoznaje sprawę, decyduje jej przedmiot, a nie okoliczności faktyczne.

Rozpoznanie obu spraw mogłoby nastąpić łącznie przy założeniu, że ustalenie miejsca pobytu dziecka stanowi składnik władzy rodzicielskiej. Takie założenie jednak nie ma podstawy prawnej. O tym, jakie prawa i obowiązki mieszczą się w pojęciu władzy rodzicielskiej decydują przepisy prawa materialnego, a przede wszystkim przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (art. 95 § 1, 96, 98, 101). Wynika z nich, że do władzy rodzicielskiej zalicza się prawa i obowiązki w zakresie pieczy nad dzieckiem, zarządu jego majątkiem i reprezentowania go. Kodeks rodzinny i opiekuńczy osobno reguluje kontakty z dzieckiem, wyraźnie wskazując w art. 113 § 1 w brzmieniu zmienionym ustawą z dnia 6 listopada 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 220, poz. 1431), że prawo i obowiązek rodziców oraz dziecka do utrzymywania ze sobą kontaktów jest niezależne od władzy rodzicielskiej. W § 2 tego przepisu określone zostało pojęcie kontaktów z dzieckiem, które w szczególności obejmuje przebywanie z nim, bezpośrednie porozumiewanie się, utrzymywanie korespondencji, korzystanie z innych środków porozumiewania się na odległość, w tym ze środków komunikacji elektronicznej. Przebywanie zaś obejmuje odwiedziny, spotkania, zabieranie dziecka poza miejsce jego stałego pobytu. Niewątpliwie zatem ustalenie miejsca pobytu dziecka łączy się ze sferą kontaktów z nim, a ta, jak wskazano, jest niezależna od władzy rodzicielskiej. Wniosek taki wynika także z brzmienia art. 445¹ k.p.c., dotyczący postępowania w sprawie o rozwód lub separację, który wyraźnie rozdziela pojęcia władzy rodzicielskiej i ustalenia kontaktów z dzieckiem.

Samo ustalenie miejsca pobytu dziecka przy jednym z rodziców nie pozbawia drugiego władzy rodzicielskiej ani jej nie ogranicza. Stanowisko to jest ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. zwłaszcza uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2011 r., III CZP 20/11, OSNC 2012, nr 1, poz. 4 i przytoczone w niej wcześniejsze orzeczenia). Rozstrzygnięcie o miejscu pobytu

dziecka jest zatem rozstrzygnięciem o istotnej sprawie dziecka (art. 582 k.p.c.), a nie rozstrzygnięciem o pozbawieniu lub ograniczeniu władzy rodzicielskiej, nawet w sytuacji, w której brak porozumienia rodziców w tej kwestii stanowi główne zarzewie konfliktu. Sprawa taka nie mieści się więc w wyczerpującym wyliczeniu spraw rozpoznawanych w sądzie pierwszej instancji w składzie jednego sędziego i dwóch ławników. Kwestia ta nie może budzić wątpliwości wobec brzmienia art. 582¹ k.p.c., który w sprawach o kontakty z dzieckiem nakazuje odpowiednie stosowanie art. 582.

Połączenie oddzielnych spraw w celu łącznego rozpoznania lub także rozstrzygnięcia może nastąpić, jak wynika z art. 219 k.p.c., jeżeli są one ze sobą w związku lub mogły być objęte jednym pozwem. O tym, kiedy roszczenia mogą być objęte jednym pozwem, rozstrzyga art. 191 k.p.c. Przepisy te mają zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym poprzez art. 13 § 2 k.p.c. Chodzi o roszczenia jednego rodzaju, a więc takie, które należą do jednego trybu postępowania (postępowanie procesowe lub nieprocesowe), rodzaju postępowania (zwykłe lub odrębne), dla których zachodzi ta sama właściwość sądu i jego skład. Sprawy, dla których właściwy jest różny skład sądu, nie mogą być zatem rozpoznawane łącznie, chyba że pozwala na to przepis szczególny. Taki wyjątek zawiera art. 47 § 2 pkt 1 k.p.c., dotyczący spraw z zakresu prawa pracy, a w sprawach o rozwód i separację art. 445¹ k.p.c., zawierający zakaz wytoczenia odrębnej sprawy m.in. o ustalenie kontaktów, co oznacza, że rozstrzygnięcie w tym przedmiocie zapada w orzeczeniu o rozwodzie lub separacji, a więc w składzie ławniczym. Po nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 26 maja 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 44, poz. 854) taki wyjątek zawiera też art. 445³. Poza postępowaniem o rozwód lub separację sprawy te nie mogą być, z uwagi na różny skład sądu, rozpoznawane łącznie. Naruszenia przepisów o składzie sądu nie uzasadnia, wbrew obawom Sądu Okręgowego, wzgląd na dobro dziecka ani na ekonomię procesową. Nie ma przeszkód, aby sprawy te zostały rozpoznane w zbliżonym czasie, a nawet w tym samym dniu, w składzie sądu właściwym dla każdej z nich.

Z tych względów podjęto uchwałę, jak na wstępie.